

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/169879,Izabela-Mazanowska-Ksieze-Gory.html>
28.02.2026, 03:27

Izabela Mazanowska: Księżę Góry

Wkrótce po tym, gdy Niemcy 1 września 1939 r. zaatakowali II Rzeczypospolitą, rozpoczęła się masowa eksterminacja polskiej ludności cywilnej, Żydów, osób upośledzonych, przedstawicieli różnych grup społecznych. Jednym z miejsc kaźni zbrodni pomorskiej 1939 r. były Księżę Góry koło Grudziądza.

[Intelligenzaktion](#) [Okupacja niemiecka](#) [Wojna obronna 1939](#) [Zbrodnia pomorska](#) [Zbrodnie niemieckie](#)

22.10.2026

W Grudziądzu, według wyników spisu powszechnego z 1931 r., mieszkało 53 244 osób, w tym 3 608 Niemców. Nie była to grupa bardzo liczna, ale odgrywająca istotną rolę w życiu miasta.

Miejscowi volksdeutsche odegrali kluczową rolę w wydarzeniach, które rozegrały się jesienią 1939 r., jako członkowie paramilitarnej organizacji *Selbstschutz Westpreussen*.

W powiecie grudziądzkim *Selbstschutz*em dowodził *SS-Obersturmbannführer* Herbert Packebusch, z zawodu architekt wnętrz, który przybył na Pomorze jako dowódca *Einsatzkommando* V/1. Decydujące zdanie w tym czasie należało do dowódcy *Selbstschutzu* w mieście dr. Joachima Gramse, dyrektora przedwojennego niemieckiego banku.

Sąsiedzi sąsiadom

Okupacja Grudziądza rozpoczęła się 4 września 1939 r. Tego samego dnia zaczęły się aresztowania mieszkańców. Przeprowadziły je oddziały *Einsatzgruppe* V, które przybyły do Grudziądza. Około 12 września w mieście pojawiły się też oddziały *Einsatzkommando* 16, odpowiedzialne w znacznym stopniu za aresztowania mieszkańców miasta i koordynujące działania tutejszego *Selbstschutzu*.

Mieszkańcy Grudziądza i okolicznych wiosek zatrzymywani przez *Selbstschutz* byli doprowadzani do miejscowego więzienia sądowego przy ul. Budkiewicza. Poza tym na więzienie czy też obóz przejściowy przeznaczono budynki Internatu Kresowego przy ul. Chopina. Funkcję komendanta pełnił tam Kurt Goetze z Grudziądza, młody mężczyzna z polsko-niemieckiej rodziny. Polaków więziono też w areszcie Gestapo w budynku Szkoły Podstawowej nr 8 przy ul. Mikołaja z Ryńska 6 i areszcie policji w piwnicach byłego sierocińca prowadzonego przed wojną przez siostry elżbietanki przy ul. Mikołaja z Ryńska.

Znaczące dla rozwoju wydarzeń było przemówienie Alberta Forstera, kierownika okręgu partyjnego NSDAP i namiestnika w Okręgu Rzeszy Gdańsk Prusy Zachodnie wygłoszone w Grudziądzu 19 października 1939 r., zapowiadające uczynienie z Pomorza terenu stuprocentowo niemieckiego. Wkrótce potem powstała specjalna komisja, składająca się z członków *Selbstschutzu*, która decydowała o życiu lub śmierci mieszkańców. Największym miejscem kaźni grudziądzan stały się położone w pobliżu Księżę Góry, które znajdują się w rejonie fortów wojskowych, we wschodniej części miasta przy linii kolejowej do Malborka i Jabłonowa Pomorskiego.

Machina zbrodni w ruchu

Masowe zatrzymania grudziądzan rozpoczęły się od obwieszczenia komendanta wojskowego miasta z dn. 22 października 1939 r. informującego, że z powodu rozklejania przez Polaków antyniemieckich afiszy w mieście, nakazał aresztować kilkuset zakładników. 29 października na placu przy al. Marszałka Piłsudskiego *Selbstschutz* rozstrzelał w publicznej egzekucji dziesięciu z nich.

W tym samym dniu na Księżych Górach zamordowano kilkudziesięciu Polaków. Siedemnastu jest znanych z nazwiska. 11 listopada 1939 r. na Księżych Górach zginęło 25 osób. Wśród nich kupcy, nauczyciele, urzędnicy, duchowni, rzemieślnicy. Według jednego z byłych więźniów Internatu, wywożono stamtąd codziennie od 15 do 20 osób. Równocześnie przywożono nowe osoby.

Łącznie jesienią 1939 r. zatrzymano około 1000 mieszkańców Grudziądza i okolic. Egzekucje trwały do końca grudnia 1939 r. Skazańców na miejsce kaźni dowożono samochodami. Pojedynczo ściągano ich z aut i prowadzono do wykopanego wcześniej rowu, a następnie zabijano strzałem w tył głowy.

Jesteśmy, mimo wszystko, stróżami swych braci

Prokurator Okręgowej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Bydgoszczy ustalił nazwiska 104 członków *Selbstschutzu* z Grudziądza, którzy pełnili funkcje wartownicze na terenie Internatu, a także uczestniczyli w egzekucjach na Księżych Górach i w Grupie, zatrzymywaniu, konwojowaniu, biciu oraz prześladowaniu Polaków w inny sposób.

► [Czytaj całość na portalu przystanekhistoria.pl](http://przystanekhistoria.pl)

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

Okupacja niemiecka, Wrzesień 1939, Zbrodnia pomorska, Zbrodnie niemieckie

Artykuł

Zbrodnia pomorska 1939

Mapa wybranych miejsc kaźni Zbrodni Pomorskiej